

Sunt un adept al transilvanismului

Aș dori să încep, ca un adept al lui Max Weber, prin declararea opțiunilor de valoare care îmi vor circumscrie punctul de vedere exprimat în această scurtă luare de cuvânt: sunt un adept al transilvanismului¹, toată viața mea de până acum am militat pentru buna înțelegere între români și maghiari, și sunt convins că viitorul comunității maghiare din Transilvania trebuie căutat în România. Sunt obligat să adaug aici în grabă, având în vedere faptul că ultima parte a frazei anterioare sună, de ceva vreme, cel puțin straniu pentru cei mai mulți maghiari transilvăneni, că dacă acest viitor nu poate fi asigurat în România, atunci comunitatea maghiară din Transilvania nu are viitor, deoarece cei care vor pleca pe alte meleaguri, sau nu pleacă, dar trăiesc cu iluzia apartenenței la o comunitate politică virtuală, transfrontalieră, vor deveni parte dintr-un alt viitor, oricât de mult s-ar strădui să păstreze în minte și inimă sentimentul apartenenței la spiritualitatea maghiară din Transilvania.

Încercând să formulez răspunsul meu personal la întrebarea „ce putea face mai bine, ce soluții putea adopta România pentru a se bucura de loialitatea comunității maghiare”², voi porni de la premisa că elementul cheie al relației dintre statul român și minoritatea maghiară îl reprezintă viitorul comunității, deciziile politice și aranjamentele instituționale care sunt menite să garanteze reproducerea – biologică, culturală și lingvistică – pe meleagurile natale a segmentului de populație cu identitate maghiară. În mod paradoxal, acest viitor a devenit incert în ultima vreme mai mult datorită implicării statului maghiar, decât din motive care țin de regimul minorităților naționale din România. Ca atare, răspunsul meu pe scurt la întrebarea din citatul de mai sus este următorul: soluțiile prin care statul român și-ar putea asigura loialitatea comunității maghiare ar trebui să contracareze efectele intervenției statului maghiar din perioada 2010–2025. Nu putem exclude însă că un asemenea proiect ar presupune măsuri dificil de conciliat cu *raison d'État*, mai precis cu *raison d'être* a statului român, cel puțin în înțelegerea dominantă a acestor noțiuni.

Una din problemele care ar trebui să se afle în centrul preocupărilor este rezolvarea unui paradox: deși situația minorității maghiare este, din punct de vedere politic, juridic,

* Profesor universitar

Email: salat@fspac.ro

Manuscris ajuns la redacție la 8 iunie 2026.

- 1 Semnificația conceptului în acest context, dincolo de încărcătura sa ideologică și politică, vizează faptul că maghiarii din Transilvania sunt diferiți de cei din Ungaria, ca urmare a experiențelor istorice distincte și a conviețuirii îndelungate cu celelalte comunități etnice din regiune. Înțelegerea acestor diferențe a fost și continuă să fie limitată la Budapesta, fapt care explică raportarea adesea inadecvată a reprezentanților statului maghiar la realitățile transilvănene.
- 2 Citat din textul invitației la eveniment.

instituțional și economic, cea mai favorabilă din ultimii 100 de ani, comunitatea pare astăzi mai dezrădăcinată decât în orice alt moment al perioadei post-Trianon, căutându-și viitorul în proiecte politice care ignoră constrângerile realității și produc consecințe contrare cu obiectivele urmărite.

În cele ce urmează, voi încerca să punctez câteva dintre evoluțiile ultimilor 36 de ani care au condus la această situație și să schițez, totodată, premisele unei soluții posibile, cel puțin din punct de vedere teoretic.

Principalul merit pentru facilitarea evoluțiilor care au condus la situația actuală a minorității maghiare din România îi revine, fără dubiu, UDMR-ului care a găsit formulele și mecanismele potrivite ale dialogului cu reprezentanții statului român, făcând posibilă edificarea treptată a cadrului juridic și instituțional din care s-a născut actualul regim al minorităților din România. Într-o analiză mai nuanțată, ar trebui luat în considerare și rolul contextului generat de aderarea României la structurile euroatlantice – pentru economia argumentului, acest factor poate fi subsumat realizărilor UDMR, dată fiind capacitatea formațiunii de a valorifica oportunitățile deschise de aceste contexte în direcția promovării propriilor obiective.

În ansamblu, un cadru juridic extrem de stufos și haotic, alcătuit din peste 900 de acte normative aflate în vigoare, care a rezultat din lungul proces de negocieri, a făcut posibilă existența unui sistem amplu de instituții publice și private care deservește comunitatea maghiară în aproape toate domeniile de interes pentru păstrarea identității și reproducția cultural-lingvistică. Acest sistem include reprezentarea politică în parlament, în administrația de stat centrală, deconcentrată și cea locală; un sistem educațional în limba maghiară, de la nivel preșcolar până la studii postuniversitare, organizat într-un cadru instituțional administrat semi-autonom și finanțat integral de la stat; instituții de cultură precum, teatre, operă, muzee, biblioteci; o sferă publică proprie, care include emisiuni în limba maghiară la radioul și televiziunea publică, precum și licențe acordate unui cerc larg de actori media privați; drepturi lingvistice în administrația publică și în sistemul judiciar; retrocedarea bunurilor confiscate de regimul comunist; recunoaștere oficială a cultelor religioase și finanțarea parțială a acestora cu respectarea autonomiei lor instituționale; precum și recunoașterea oficială a unui cerc larg de organizații neguvernamentale, asociații și fundații, și facilitarea accesului acestora la programele de finanțare.

În interiorul acestei rețele relativ dense de instituții, maghiarii din România își pot trăi viața aproape în întregime într-o societate maghiară paralelă, contactele cu majoritatea fiind adesea sporadice și ocazionale. În aceste condiții, se pune în mod firesc întrebarea: cum se explică sentimentul generalizat în rândurile minorității maghiare conform căruia viitorul comunității este incert și nu are garanții de securitate.

Răspunsul la această întrebare ar necesita, din nou, o analiză nuanțată. Ceea ce îmi pot permite în cele ce urmează este un rezumat inevitabil simplificator, care pune în lumină aspectele pe care eu personal le consider definitorii.

În paralel cu remarcabila performanță a UDMR în facilitarea consolidării regimului minorităților din România, organizația s-a dovedit mult mai puțin performantă în plan narativ. Încă din anii 1990, viziunile privind viitorul comunității maghiare din România au fost insuficient de inspirate și au reflectat o cunoaștere limitată a tradiției politice

românești în această materie³, respectiv a constrângerilor care decurg din aceste tradiții, reducându-se, în lipsa unor alternative credibile, la obiectivul autonomiei teritoriale. După aderarea României la Uniunea Europeană, în 2007, procesul de extindere a drepturilor minoritare a intrat într-o fază de stagnare, iar UDMR s-a regăsit în situația de dispune de un sistem complex de instituții și drepturi deja câștigate, având totodată două dintre obiectivele sale strategice majore, autonomia teritorială și înființarea unei universități de stat cu predare în limba maghiară, încă nerealizate.

Felul în care conducerea UDMR a decis să gestioneze această problemă s-a dovedit inefectiv și păgubos: confruntat cu pericolul rămânerii sub pragul electoral, organizația a alunecat treptat în capcana mobilizării, folosindu-se de potențialul mobilizator al obiectivului de autonomie, deși refuzul clasei politice românești era evident. În loc să exploateze rezultatele anterioare și să urmărească consolidarea acestora, a continuat să se adreseze propriului electorat cu promisiunea electorală a dobândirii autonomiei, în forme variate, care a rămas însă nerealizabilă.

Această fixație pe tema autonomiei, respectiv lipsa de rezultate a demersului, a creat nișa discursivă exploatată abil de Fidesz. Folosindu-se de tema maghiarilor de peste hotare pentru a-și consolida pozițiile pe scena politică din Ungaria, Viktor Orbán a construit cu abilitate o narativă de unificare a națiunii maghiare fragmentată de Tratatul de la Trianon, adoptând o serie de măsuri care au trimis mesaje foarte puternice comunităților de maghiari din afara țării, promițând reintegrarea lor în națiunea mamă. Măsurile adoptate au inclus acordarea de cetățenie fără obligația de a avea reședință în Ungaria, asigurarea dreptului de a participa, cel puțin parțial, la alegerile parlamentare, și oferirea de asistență financiară în forme variate, care au devenit treptat instrumente de extindere a influenței asupra minorităților maghiare din țările vecine și au contribuit la formarea unor rețele de loialități, mai apoi de dependență, față de statul maghiar.

În cazul maghiarilor din Transilvania, implicarea guvernului Orbán a fost justificată prin incapacitatea statului român de a oferi garanții credibile privind viitorul minorității maghiare. Atât discursul oficial, cât și ajutoarele financiare din ce în ce mai spectaculoase au transmis mesajul că statul/guvernul maghiar este singurul în măsură să garanteze viitorul minorității maghiare – fără să fie clar dacă acest viitor trebuie imaginat în Ungaria, sau în România.

Conducerea UDMR a asistat neputincioasă la această performanță discursivă: deși era evident că volumul total al ajutoarelor financiare care au ajuns – adesea prin căi și mecanisme discutabile – în Transilvania nu se putea compara cu totalul finanțărilor de care minoritatea maghiară beneficiază din partea statului român, mesajul recepționat de maghiarii din Transilvania a fost atât de puternic, încât niciun proiect politic privind viitorul minorității maghiare din România nu avea șanse să concureze cu acordarea cetățeniei maghiare – cu atât mai puțin dacă proiectul respectiv urmărea să găsească locul minorității maghiare în viitorul previzibil al României. Rețelele de loialitate construite prin intermediul ajutoarelor financiare, coroborate cu preluarea controlului asupra mass media de limba maghiară din Transilvania au strâns din ce în ce mai mult legăturile dintre membrii minorității maghiare și statul ungar, și au adâncit faliile dintre comunitatea

3 Un punct de vedere reprezentativ al acestor tradiții poate fi considerat cel exprimat de Iuliu Maniu în cadrul unei conferințe susținute la 11 mai 1924, La Fundația Universitară Carol I.

maghiară și societatea majoritară, respectiv instituțiile statului român.

Cam aici cred eu că ne aflăm în momentul de față. Maghiarii din Transilvania, marea lor majoritate, se văd trădați prin rezultatul alegerilor din 12 aprilie, și nici primele semne primite din partea guvernului post-Orbán nu sunt prea încurajatoare.

Revenind la întrebarea „ce putea face mai bine, ce soluții putea adopta România pentru a se bucura de loialitatea comunității maghiare”, dacă o reformulăm cu privire la viitor, se pot face unele speculații. Din cei aproximativ 1,1 milioane de maghiari care trăiesc azi în România, aproximativ 800.000 au obținut cetățenia maghiară, și aproximativ 340.000 au participat la alegerile din 12 aprilie. Marea majoritate a celor care au votat, au votat pentru Fidesz, în privința lor este puțin probabil că sunt șanse ca avantajul narativ și simbolic al statului maghiar să fie contracarat.

Există însă cel puțin 300.000 de maghiari care nu au făcut demersuri în vederea obținerii cetățeniei maghiare și încă cel puțin 400.000 de maghiari cu dublă cetățenie, care nu au participat la alegerile parlamentare din Ungaria. Se poate presupune, că printre membrii acestor două categorii – cei fără cetățenie maghiară și cei care, deși o dețin, aleg să nu participe la alegeri – se află numeroase persoane care nu aderă la narațiunea promovată de Fidesz și nu consideră că viitorul minorității maghiare din România depinde doar de guvernul ungar. Este probabil ca legăturile lor cu realitățile sociale și economice din România să fie mai puternice, iar atașamentul de locul natal și față de comunitățile locale să fie, în mare măsură, independent de beneficiile care decurg din regulul minorităților naționale din România.

Nu poate fi exclusă ipoteza că în anumite cercuri ale aparatului de stat român există o concepție mai mult sau mai puțin implicită potrivit căreia minoritatea maghiară va dispărea treptat, fie prin procese biologice, fie în urma consecințelor pe care implicarea statului ungar le produce pe termen mediu și lung. O asemenea ipoteză ar putea explica toleranța cu care autoritățile statului român s-au raportat la intervențiile adesea drastice ale guvernului de la Budapesta în viața minorității maghiare din Transilvania.

Dacă la baza relațiilor dintre statul român și minoritatea maghiară nu se află o asemenea concepție și dacă s-ar găsi, la un moment dat, actori capabili să angajeze statul, dispuși să vină în întâmpinarea acelei părți a comunității maghiare care nu a căzut în capcana politicii naționale a lui Orbán, atunci ar exista soluții posibile. Voi menționa pe scurt două. Una dintre acestea ar fi curățarea și sistematizarea cadrului juridic existent prin adoptarea unei legi-cadru care să reunifice drepturile minoritare dispersate în sute de acte normative, și completarea reglementărilor actuale cu mecanismele procedurale capabile să le garanteze aplicarea efectivă.

A doua ar fi de natură simbolică mai degrabă. Sistemul instituțional existent produce, în ansamblu, efecte care sunt comparabile cu o veritabilă autonomie culturală și/sau funcțională. Problema fundamentală nu este deci absența instituțiilor minoritare, ci absența recunoașterii explicite și a asumării a ceea ce aceste instituții reprezintă deja în practică: autonomie culturală. Recunoașterea oficială a acestor realități, și – eventual – adoptare unor completări procedurale necesare, ar putea avea un efect simbolic și narativ comparativ cu impactul pe care politica lui Viktor Orbán l-a avut asupra comunității maghiare din Transilvania.